

**Bevindingen van de
Externe Evaluatie Commissie
over de voortgang van het programma
Leven met Water**

VAN LIJDEND NAAR LEIDEND

25 februari 2009

Inhoudsopgave

1. Aanleiding	1
2. Beoordeling van de voortgang van het Programma Leven met Water	3
3. Mogelijk nieuw kennisontwikkelingsprogramma (2010 en later)	8
4. Werkwijze van de Commissie	10
5. Algemeen oordeel	11

Bijlagen:

- I. Stand van zaken uitwerking aanbevelingen van de midterm evaluatie (oktober 2007)
- II. Indicatie van de omvang van het netwerk van consortium partners
- III. Programma van de Commissie en geraadpleegde documentatie

1. Aanleiding

In september 2007 heeft de Externe Evaluatie Commissie¹ (hierna te noemen: de Commissie), op verzoek van het Bestuur van het Bsik-Programma² Leven met Water (LmW), een midterm evaluatie uitgevoerd en daarover gerapporteerd³. Bij die evaluatie heeft het Bestuur de Commissie ook verzocht na te willen denken over een mogelijke rol als Raad van Toezicht voor het Programma Leven met Water, één en ander in lijn met de structuur van andere Bsik en ICES/KIS programma's. De Commissie had het gevoel dat dit niet nodig was. Het Bestuur, de WAR, de Kennismotor en het Kennisverankeringssteam vertegenwoordigen een brede doorsnijding van het maatschappelijk veld en geven blijk van een energieke betrokkenheid bij het programma. De Commissie was daarom van mening dat een extra (toezichthoudende) laag in de organisatie onvoldoende meerwaarde zou hebben en nauwelijks iets zou toevoegen aan de slagkracht van het programma.

De Commissie verklaarde zich daarentegen bereid om begin 2009 de voortgang van het programma en de bereikte resultaten te toetsen aan haar in oktober 2007 geformuleerde aanbevelingen en waar nodig nog te adviseren. Het Bestuur heeft deze gedachte overgenomen en dit werd eveneens ondersteund door de Commissie van Wijzen⁴.

Op uitnodiging van het Bestuur en het Programmamanagement is de Commissie daarom op 2 en 3 februari 2009 bijeen geweest om de voortgang van het programma te evalueren.

Helaas kon de Commissie niet voltallig aan deze evaluatie deelnemen; Prof. Bill Kamphuis was verhinderd om begin februari in Nederland te zijn. Hij heeft wel vooraf commentaar geleverd op de stukken die de Commissie waren toegestuurd en tijdens de evaluatie was hij in de gelegenheid om per e-mail en telefoon de voortgang van het werk van de Commissie te volgen en te becommentariëren. Vanzelfsprekend heeft hij ook zijn bijdrage geleverd aan het redigeren van dit rapport. Dit rapport bevat de unanieme bevindingen van de Commissie.

De aanbevelingen die de Commissie in oktober 2007 ten behoeve van het Bestuur en het Programmamanagement formuleerden zijn opgenomen in Bijlage I. In deze bijlage zijn onze (beknopte) aanbevelingen van destijds voorzien van (het resultaat van) de acties die inmiddels door het Programmamanagement zijn genomen. Tevens zijn de bevindingen van de Commissie van februari 2009 toegevoegd.

In Bijlage II wordt een update gegeven van het overzicht en de inspanning (in fte/jr) van alle betrokken kenniswerkers van de verschillende consortiumpartners in het netwerk van Leven met Water. Het werkprogramma van de Commissie en een lijst van de geraadpleegde documenten zijn opgenomen in Bijlage III van dit rapport.

¹ Voor de samenstelling van de externe evaluatiecommissie wordt verwezen naar het colofon

² Besluit subsidies investeringen kennisinfrastructuur (Bsik)

³ Rapport van de Externe Evaluatie Commissie van het Kennisprogramma Leven met Water, 25 oktober 2007

⁴ Advies van de Commissie van Wijzen ICES/KIS naar aanleiding van de midterm evaluatie van de Bsik-projecten [blz. 93], 29 april 2008

Naast de in Bijlage I opgenomen beoordeling over de mate waarin het Programma Leven met Water er in geslaagd is om de aanbevelingen van oktober 2007 daadwerkelijk te realiseren, heeft de Commissie haar bevindingen over de voortgang van het programma ook kort samengevat in hoofdstuk 2.

De Commissie is geïnformeerd over de mogelijkheid van een nieuw kennisontwikkelingsprogramma onder de naam 'Schitterend Water' als opvolging en selectieve continuering van onderdelen van lopende Bsik-programma's, waaronder LmW. Hoofdstuk 3 bevat een aantal suggesties van de Commissie.

De werkwijze van de Commissie gedurende de voortgangsevaluatie is toegelicht in Hoofdstuk 4.

Ons eindoordeel over de voortgang van het Programma LmW is verwoord in Hoofdstuk 5.

Uit de ons ter beschikking gestelde documentatie, alsmede door de gesprekken en interviews begin februari 2009, heeft de Commissie zich een beeld kunnen vormen van het brede spectrum van projecten dat in uitvoering is en waarmee de missie van Leven met Water thans op de kaart is gezet. Tevens kon de Commissie hiermee haar indruk bevestigen in welke mate voldaan zal worden aan de 3 kernboodschappen die aan de missie zijn ontleend.

De Missie van LmW luidt:

Het mobiliseren, ontwikkelen, richten, verankeren en toepasbaar maken van de benodigde kennis ter versterking van de kennisinfrastructuur in Nederland ten behoeve van een duurzame afstemming tussen leven met water en ruimtelijke ontwikkelingen ter ondersteuning van veiligheid, welzijn, welvaart en economie in de 21^e eeuw.

De drie daaraan ontleende Kernboodschappen zijn:

- 1. Water zijn nieuwe plek geven**
- 2. Stimuleren van innovatief waterbeheer**
- 3. Versterken van de kennisinfrastructuur.**

De Commissie is positief gestemd over de bereikte resultaten en complimenteert het programma met de voortgang tot dit moment.

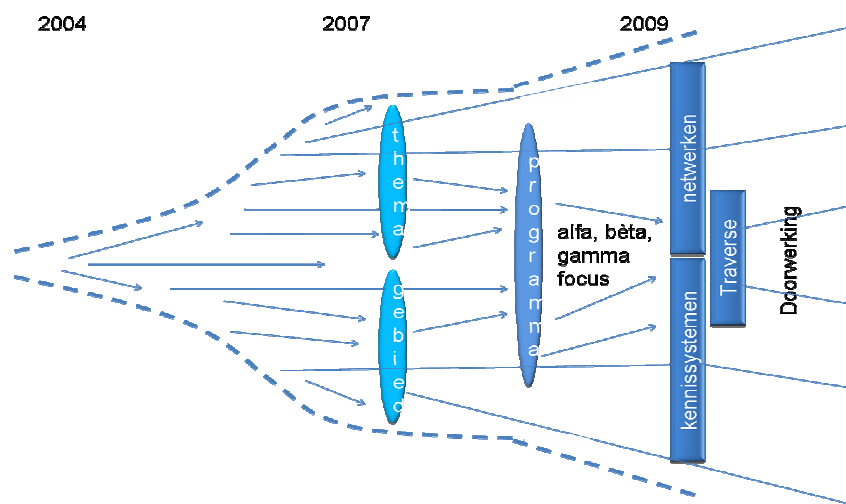
2. Beoordeling van de voortgang van het Programma Leven met Water

In oktober 2007 stelde de Commissie vast dat het programma Leven met Water goed op schema lag, dat waardevolle resultaten reeds waren bereikt en dat er duidelijk sprake was van een vernieuwde omgeving waarin de kenniswerkers - betrokken bij de uitvoering van het programma - hun werk verrichtten. Bovendien was de Commissie onder de indruk van het grote enthousiasme dat het programma uitstraalde. De Commissie was van mening dat LmW er in zou slagen om haar missie te realiseren en dat de belangrijkste doelstellingen zouden worden bereikt.

Tijdens onze beoordeling in februari 2009 waren wij opnieuw verrast door de bereikte voortgang van het programma en lijkt - 11 maanden voor de 'landing' van het programma - een succesvolle realisatie inderdaad in het verschiet te liggen. De Commissie stelt thans vast dat het Programmamanagement er in is geslaagd de voorspoedige ontwikkeling van de eerste helft op gelijke wijze in de tweede fase te continueren. Ook het enthousiasme bij de consortiumpartners - die afkomstig zijn uit zoveel verschillende geledingen - blijkt ten opzichte van 2007 onverminderd.

Uiteraard realiseren wij ons dat wij in de beperkte tijd slechts van een klein aantal projecten kennis hebben kunnen nemen en dat wij tijdens de interviews vooral gesproken hebben met 'paradepaardjes' uit het netwerk van kenniswerkers. Maar dat vindt de Commissie zeker geoorloofd voor een programma dat zich met name richt op het ontwikkelen van een aantal toonaangevende, innovatieve en inspirerende voorbeeldprojecten.

Ten tijde van de midterm evaluatie heeft de Commissie 17 aanbevelingen geformuleerd om de voortgang van het programma te versterken, te verduidelijken hoe de focus in de 2^e fase weer teruggebracht zou kunnen worden in het programma, en de doorwerking van de nieuwe manier van werken en de ontwikkelde kennis te borgen. Met deze aanbevelingen beoogde de Commissie het Programmamanagement te ondersteunen bij hun streven naar een coherent en consistent eindresultaat. De Commissie trachtte met onderstaande figuur de ontwikkeling te verbeelden die het programma LmW tot dan toe had meegemaakt (eind 2007) en nog moest doormaken (2008 en 2009).

De aanbevelingen van de Commissie tijdens de midterm evaluatie waren gegroepeerd rond een aantal thema's die betrekking hadden op:

- De *maatschappelijke en wetenschappelijke output* van het programma, de wijze om de impact en voortgang te volgen (mijlpalen), de wetenschappelijke inbedding en het kennismanagement. Deze aanbevelingen zijn overgenomen in Bijlage I onder de nummers 1 t/m 4. De uitwerking van deze aanbevelingen door het Programmamanagement en de stand van zaken per februari 2009 is eveneens opgenomen in deze bijlage.
- Op soortgelijke wijze worden verschillende *aspecten van de projecten* die thans in uitvoering zijn belicht in de nummers 5 t/m 8 van Bijlage I.
- Aspecten van *Communicatie* komen ter sprake in nummer 9 van Bijlage I.
- Het *netwerk van consortiumpartners en kenniswerkers* wordt toegelicht in nummers 10 t/m 14 van Bijlage I en in Bijlage II.
- Onze aanbeveling ten aanzien van de beschikbare *management capaciteit* komt aan de orde in nummer 15 van Bijlage I.
- Tenslotte komen enkele *administratieve en financiële aspecten* aan bod in nummer 16 en 17 van Bijlage I.

Een belangrijk deel van de voortgang van het Programma Leven met Water is op deze wijze samengebald in tabelvorm. Deze Bijlage I maakt derhalve integraal onderdeel uit van dit hoofdstuk en dient ook in samenhang gelezen te worden.

Aanvullend maakt de Commissie nog de volgende opmerkingen. Deze opmerkingen zijn samengevoegd volgens dezelfde indeling als bovenstaand en in Bijlage I is gehanteerd.

❖ *Maatschappelijke en wetenschappelijke output*

- De Commissie heeft kennis genomen van de vertraging die is opgetreden bij het ontwikkelen van een nieuwe set beoordelingscriteria om de impact van kennisontwikkelingsprogramma's te toetsen. Het blijkt moeilijk te zijn om meer impliciete kennis, ervaring en connectiviteit (anders interdisciplinair samenwerken) na enige tijd van toepassing en gewenning weer terug te voeren naar de oorsprong daarvan. Vaak is het dan slechts mogelijk om in kwalitatieve termen te duiden of er wel/niet een bijdrage is geleverd. Dit maakt het tevens noodzakelijk om de meer meetbare output (zie Nulmeting) in ieder geval ook ter beschikking te stellen van de

opdrachtgevers en de politiek. LmW zal in mei 2009 opnieuw een meting doen van de output conform de Mijlpalen, die samen met SENTER/NOVEM zijn ontwikkeld. Daarmee wordt duidelijk welke (meer kwantitatieve) output eind 2009 door het Programma Leven met Water zal zijn bereikt. Het is tevens de bedoeling om de resultaten van de meting met gebruikmaking van de nieuwe criteria/indicatoren volgens het onderzoek samen met KSI/Drift in september 2009 beschikbaar te hebben. Dan zal ook duidelijk zijn in hoeverre deze nieuwe criteria/indicatoren beter in staat zijn om de output van kennisontwikkelingsprogramma's te toetsen. Daarmee wordt een waardevolle bijdrage geleverd vanuit de betrokken Bsik programma's voor toekomstige stimuleringsprogramma's. Voor het lopende programma LmW komt deze informatie helaas te laat. Als de Commissie hierbij verder nog een rol kan spelen, dan is zij daartoe bereid.

- De Commissie heeft met interesse kennis genomen van de ontwikkelingen met betrekking tot de terugkoppeling op het hoger onderwijs gevolgd. De opzet van 'leertafels' voor het universitaire onderwijs is nieuw en naar de mening van de Commissie uniek. De Commissie heeft begrepen dat op universitair niveau deze activiteiten binnenkort tot uitvoering kunnen komen. Op het niveau van het hoger beroepsonderwijs wordt op dit moment ingezet op een aantal lectoraten en curriculum verbetering. De Commissie beveelt aan de samenhang tussen de verschillende leerstoelen en lectoraten van de 'leertafels' zo veel mogelijk te versterken en de onderwijs- en onderzoekagenda's goed op elkaar af te stemmen. De aanvraag voor financiering via een onderzoekproject van de EU (ten behoeve van universitair onderwijs) kan hiervoor mogelijk het begin zijn, ondanks de risico's van onzekerheid van doorgaan van financiering en mogelijk verplichtende kaders. Misschien kan een 'stichtingbestuur' helpen om naast samenhang - ook tussen de tafels onderling - eventuele sponsoring vanuit instellingen en bedrijfsleven te regelen.
- Om de focus in het programma weer terug te brengen worden op dit moment brugateliers en 'oogst'bijeenkomsten georganiseerd. Meer generieke kennis, ervaringen en werkmethoden worden thematisch gebundeld en vastgelegd op een hoger abstractieniveau voor hergebruik (onder meer ook op een nieuwe website). Ook dit proces is nieuw en nog niet eerder geprobeerd. De Commissie is hierover zeer enthousiast en hoopt uiteraard op succes. Één van deze thema's is bijvoorbeeld 'waterveiligheid' met de breedte van de 5 stappen van de veiligheidsketen (pro-actie, preventie, preparatie, respons en nazorg). De betrokken LmW projecten (5) dekken deze keten slechts in zeer beperkte mate en zijn op zich onvoldoende voor een goede synthese. Gelukkig zijn de betrokken kenniswerkers zeer ervaren en kunnen zij impliciet in hun oordeel veel laterale kennis en ervaring meenemen. De Commissie is zich bewust van de risico's van het hanteren van deze nieuwe methodiek en biedt graag hulp aan mocht dit in het vervolg nog zinvol kunnen zijn.
- Uit de ter beschikking gestelde documentatie en de interviews is gebleken dat er sprake is van doorwerking van het gedachtegoed van LmW in het beleid (landelijk en regionaal). Verschillende malen werd duidelijk gerefereerd naar nieuwe beleidsinitiatieven als het Nationaal Water Plan, Waterveiligheid 21^e eeuw, nota Ruimte. Daarnaast is bijgedragen aan het belangrijke advies van de Deltacommissie 2008: Samen *werken* met [water](#). In veel gevallen zijn deskundigen uit het netwerk van Leven met Water en van het programmabureau

betrokken geweest bij voorbereidende besprekingen. Hoewel dit misschien vaak kwalitatieve duidingen zijn, kan het programma daar toch met trots op terugkijken. Ook de doorwerking van de nieuwe wijze van samenwerken met consequenties voor het aannemen van nieuwe medewerkers (waterschappen, adviesbureaus, kennisinstellingen) is hiervan een duidelijk voorbeeld.

❖ *Verschillende aspecten van de projecten*

- Een groot deel van de LmW projecten wordt dit jaar afgerond. Nu de contouren van de vernieuwde website van het Programma zijn geformuleerd (waar alle resultaten van LmW op beschikbaar komen), lijkt het raadzaam de projectleiders te instrueren hoe de bijdrage van de projecten aan de missie en kernboodschappen van het Programma LmW het beste kan worden geformuleerd om de toegankelijkheid van de resultaten via de nieuwe website ook te bevorderen.
- De Commissie is positief over het perspectief dat onderdelen van het Programma LmW mogelijk door kunnen lopen in een nieuw kennisprogramma waarvan de haalbaarheid op dit moment wordt verkend. 'Parels' uit het lopende programma die bijvoorbeeld overgaan van de planfase naar de uitvoeringsfase, of verschuiven van het nationale naar het regionale niveau zouden zich hiervoor in het bijzonder kunnen lenen. Er is dan dikwijls toch sprake van een onderbreking, door dat andere partijen ook een rol gaan spelen en andere randvoorwaarden en tijdschalen kunnen gelden. Gelukkig zijn er ook 'parels' die zich bewezen hebben en inmiddels zelfstandig verder kunnen gaan onder het 'stewardship' van consortia van LmW partners.
- De Commissie beveelt aan om na te gaan of de 'oogst'bijeenkomsten ook gebruikt kunnen worden voor het identificeren van opgebouwde kennis en actoren die een rol zouden kunnen spelen bij de ambitie om ervaring en kennis internationaal in te zetten in de zogenaamde prioritaire delta's (hoofdstuk 6 van het Nationaal Waterplan).

❖ *Aspecten van communicatie*

- Ten aanzien van het nieuwe communicatiestrategieplan beschikte de Commissie over onvoldoende tijd om hier goede nota van te kunnen nemen. De Commissie verwacht dat er ruim aandacht zal worden geschonken aan mogelijkheden om de successen van het Programma LmW goed te belichten.
- De eerste gedachten voor een vernieuwde website, om alle resultaten van LmW openbaar te maken, zijn door het Programmamanagement uitgewerkt. Aan het lanceren van de website dient een gedegen testperiode door verschillende doelgroepen vooraf te gaan. Hoewel het logisch is dat de bulk van de informatie wordt opgeslagen in de Nederlandse taal, moeten de eerste pagina's van de website ook in het Engels toegankelijk zijn. De inbreng van een universitaire vakgroep didactiek kan worden overwogen om de toegankelijkheid van de site zo groot mogelijk te maken. In de discussie met het Programmamanagement heeft de Commissie reeds benadrukt dat de website interactief zou moeten zijn en waar gebruikers kennis kunnen halen en nieuwe ervaringen kunnen uitwisselen en brengen. Dit zou het beste via een 'host'organisatie kunnen worden gerund, waaraan dan ook het onderhoud van de site kan

worden uitbesteed. Het Programmamanagement heeft daar ook reeds ideeën voor ontwikkeld. De Commissie beveelt aan dat dit dan tenminste voor een periode van 2 jaar geregeld moet worden en de kosten idealiter nog uit de middelen van het lopende programma moeten worden gedekt.

Mocht er aansluitend een nieuw programma worden opgestart waar belangrijke onderdelen van LmW een vervolg kunnen krijgen, dan zou de nieuwe website samen met het beheer en onderhoud waarschijnlijk beter bij dit nieuwe programma kunnen worden ondergebracht.

- Overigens ziet de Commissie de voorgenomen website als een belangrijk medium, maar zeker niet als de enige vorm waarin de communicatie naar de doelgroepen wordt samengebond. In dat opzicht juicht de Commissie de herhaling van de kennisconferentie - voorgenomen begin 2010 - van harte toe. Ook andere middelen dienen te worden ingezet afhankelijk van de te bereiken doelgroepen, zoals onderwijs, waterschappen, bestuurders en professionals.

❖ *Netwerk van consortiumpartners*

- Het organiseren van de kennisconferentie begin 2010 is een uitstekende focus om het einde van het Programma Leven met Water te etaleren. De Commissie kan zich voorstellen dat ten behoud van het kennisnetwerk van LmW jaarlijks conferenties worden georganiseerd. Deze suggestie werd eveneens aangereikt vanuit het veld. Er zijn meer van dit soort succesvolle voorbeelden in de waterwereld (waterbouw, drinkwater, afvalwater, aquaterra). Maar dan moet LmW een 'host'organisatie vinden om zo'n jaarlijkse gelegenheid voor ontmoeting en ervaringsuitwisseling te organiseren en dat ondersteunen met een éénmalig lumpsum bedrag.

❖ *Administratieve en financiële aspecten*

- In het midterm evaluatierapport (25 oktober 2007) heeft de Commissie reeds haar bezorgdheid uitgesproken over de administratieve lasten verbonden aan het lopende programma. Dit belemmert relevante partijen om te participeren en schaadt dus het rendement van het programma. Dit probleem werd nog niet opgepakt, omdat de programmaleiding ook niet in staat is om dit te veranderen. De opdrachtgevers (Commissie van Wijzen, FES, politiek) moeten zich hierover buigen, zeker voor het moment dat wordt besloten een nieuw kennisontwikkelingsprogramma te starten.
- De Commissie maakt zich nog steeds zorgen om de grote administratieve belasting van het Programmamanagement. Juist in de eindfase, waarin er moet worden geoogst en de impact van het LmW geconsolideerd, zou ook hun volle aandacht daarvoor ingezet moeten kunnen worden.

3. Nieuw kennisontwikkelingsprogramma

De Commissie heeft begrepen dat er op dit moment hard gewerkt wordt aan de contouren van een nieuw FES programma onder de werktitel 'Schitterend Nederland' rond de thema's water, klimaat, ruimte, mobiliteit en bouwen. Dit programma zou gestalte kunnen krijgen rond selectieve onderdelen van een aantal lopende Bsik programma's, waaronder LmW. De Commissie ondersteunt dit streven omdat het een ideale manier zou zijn om de kennis en de netwerken die ontwikkeld en gevormd zijn tijdens de uitvoering van LmW goed in te bedden, voort te zetten en beter uit te baten (doorwerking en valorisatie).

De Commissie is er een warm voorstander van dat de 'parels' en het vernieuwende gedachtegoed van LmW op deze manier een vervolg kunnen krijgen. Het is duidelijk niet de bedoeling dat het gehele programma een vervolg krijgt. Ook die gedachte wordt door de Commissie gedeeld. Maar dit betekent wel dat duidelijk moet worden welke onderdelen zo 'waardevol' zijn dat een vervolg gewenst is en welke onderdelen op eigen kracht gecontinueerd kunnen of dienen te worden beëindigd.

Naar de Commissie begreep is het de bedoeling dat de scope van dit nieuwe programma verschuift van de 'planfase' in de richting van de 'uitvoeringsfase'. Voor LmW componenten betekent dat een zwaarder accent op een meer gebiedsgerichte aanpak wordt gelegd met betrokkenheid van regionale overheden en marktpartijen. Dit zijn deels andere partijen dan thans in het netwerk van LmW actief zijn (adviesbureaus en uitvoerend bedrijfsleven). De Commissie staat hier volledig achter, maar brengt bij de opdrachtgevers wel in herinnering dat het Programmamanagement zich zeker in de startfase van LmW bijzonder heeft ingespannen om juist deze partijen ook stevig te betrekken in het lopende programma. Dit is uiteindelijk slechts beperkt gelukt en daar zijn een paar duidelijke argumenten voor te noemen, die echter buiten de invloedssfeer van het programma liggen. De Commissie noemt:

- de bijzonder trage besluitvorming tussen de ICES/KIS en Bsik programma's, tijd die deze partijen zich niet kunnen veroorloven en interesse in participatie daardoor verloren;
- de gehanteerde tarieven;
- de administratieve regelgeving waaronder het Bsik programma uiteindelijk van start kon gaan; en
- het ontbreken van mogelijkheden voor het uitvoerend bedrijfsleven om de inbreng van hun innovatieve denk- en oplossingskracht tenminste voor enige tijd uit te kunnen baten, voordat de concurrentie er mee aan de haal kan gaan.

De opdrachtgevers dienen zich hiervan bewust te zijn als de mogelijkheid van valorisatie van kennis een keuzecriterium wordt. In het algemeen adviseert de Commissie om de verkrijgingskosten, de administratieve lasten en de inspeeltijd omlaag te brengen. Sturen op 'vertrouwen, tenzij' in plaats van op 'geïstitutionaliseerd wantrouwen' biedt eveneens ruimte voor innovatieve partijen die nu nog niet naar voren komen.

De Commissie brengt ook in herinnering dat juist het programma LmW in de beginfase substantiële pogingen heeft ondernomen om zogenaamde brugprojecten te starten tussen de verschillende 'acht

voor ruimte' programma's (in het thema 'hoogwaardig ruimtegebruik'). Dit is slechts beperkt gelukt. Argumenten daarvoor zijn gerapporteerd tijdens de midterm evaluatie van de Bsik programma's. Één van deze argumenten had betrekking op de verschillende 'werelden' waarop deze programma's zijn gericht. Het programma LmW is er in de afgelopen tijd in geslaagd de werelden van de ruimtelijke inrichting en het waterbeheer beter te verbinden. Nog steviger verbinden van deze domeinen in een vervolprogramma moet naar de mening van de Commissie met volle kracht beijverd blijven worden en niet ondersneeuwen onder mogelijk nieuwe verbindingen met andere thema's.

De Commissie vraagt ook bijzondere aandacht voor de internationale dimensie van het waterbeheer. Juist bij de start van een vervolprogramma moeten de mogelijkheden voor de gebiedsgerichte aanpak in grensoverschrijdende (deel) stroomgebieden van Rijn, Maas, Schelde en Eems, alsmede in de zogenaamde prioritaire delta's zoals genoemd in hoofdstuk 6 van het Nationaal Waterplan (NWP) alert worden opgepakt en uitgewerkt.

De Commissie heeft slechts heel in het kort kennis kunnen nemen van de laatste ontwikkelingen met betrekking tot de formulering van een nieuw programma 'Schitterend Nederland'. De Commissie heeft zich - zoals van haar verwacht – in de eerste plaats bezig gehouden met de voortgang van het programma Leven met Water en de resultaten die eind 2009 zullen worden bereikt.

4. Werkwijze van de Commissie

De Commissie heeft nagenoeg dezelfde werkwijze gevolgd als tijdens de midterm evaluatie. In de tussenliggende periode werden de leden van de Commissie op de hoogte gehouden van de vorderingen middels nieuwsbrieven en jaarverslagen. De voorzitter van de Commissie was aanwezig bij de Kennisconferentie 2008 en was als 'dwarskijker' uitgenodigd om deel te nemen aan de 'oogst'bijeenkomst gewijd aan waterveiligheid (januari 2009).

De Commissie heeft dus wederom geen wetenschappelijke audit uitgevoerd van het programma en alle projecten. Ook is er geen eigen onderzoek verricht naar de financiële stand van zaken. De Commissie heeft kennis genomen van de rapportage daaromtrent in het jaarbericht 2009 en dat gaf geen aanleiding tot vragen. De financiële rapportage wekt vertrouwen.

Het programma van de Commissie tijdens de voortgangsevaluatie op 2 en 3 februari 2009 is opgenomen in Bijlage III. Daaraan is een lijst van geraadpleegde documenten toegevoegd.

5. Algemeen oordeel

Tijdens de midterm evaluatie van het programma sprak de Commissie een oordeel uit over de vorderingen van LmW tot dat moment en een verwachting over de verdere ontwikkeling van het programma in de 2^e fase (hoofdstuk 8 uit het midterm rapport, 25 oktober 2007). Thans kan de Commissie constateren dat haar aanbevelingen in overgrote meerderheid goed zijn opgevolgd, dat de voortgang van het programma zich inderdaad naar verwachting heeft ontwikkeld, en dat de beoogde resultaten in belangrijke mate gerealiseerd zullen worden. De Commissie complimenteert het programma LmW met het totnogtoe bereikte resultaat.

De Commissie spreekt de verwachting uit dat LmW er inderdaad in zal slagen haar missie in belangrijke mate te realiseren. Een prestatie die het vermelden waard is in een zo (tot dusverre) traditioneel ingestelde wereld als die van de Nederlandse waterbeheerders en -wetenschappers.

De eerste twee kernboodschappen van het programma (water zijn nieuwe plek geven, en het stimuleren van innovatief waterbeheer; zie ook blz. 4 van dit rapport) zijn zonder meer goed geland en daar wordt thans in ruime mate ook naar gehandeld. De derde kernboodschap (het versterken van de kennisinfrastructuur) wordt ten dele waar gemaakt. Dat is niet verwonderlijk omdat deze boodschap niet alleen zeer uitdagend geformuleerd was, maar zich ook in belangrijke mate afspeelde buiten de directe invloedssfeer van een kortlopend stimuleringsprogramma als Bsik. Tegelijkertijd met de uitvoering van het programma LmW deden zich ingrijpende veranderingen voor in de kennisinfrastructuur van de Nederlandse waterwereld, zoals bij voorbeeld de oprichting van de Waterdienst (RWS) en de vorming van het nieuwe onderzoeksinstituut Deltares. Ook andere initiatieven, zoals de vorming van het Netwerk Deltatechnologie, en de ontwikkeling van strategische kennisagenda's hebben de kennisinfrastructuur structureel versterkt. Hoewel dit natuurlijk niet als een directe verdienste van het Programma LmW mag worden aangemerkt, heeft de aandacht en de agendering van het onderwerp water door LmW hier wel aan bijgedragen. Wordt dit mede in beschouwing genomen dan is de Commissie van mening dat ook wat deze derde kernboodschap betreft, het programma Leven met Water er in zal slagen om haar missie ultimo 2009 grotendeels te voltooien. Het programma zal dan een zachte 'landing' maken op vruchtbare grond.

De Commissie is tenslotte verheugd dat er in 2010 een nieuwe mogelijkheid geboden zal worden om onderdelen van het programma LmW in een andere 'setting' een nieuwe start en uitdaging te bieden. De Commissie is er ten stelligste van overtuigd dat die uitdaging voortvarend zal worden opgepakt en dat dan de vruchten kunnen worden geplukt van wat nu tot bloei wordt gebracht.

Bijlagen:

- III. Aanbevelingen van de midterm evaluatie (oktober 2007) en huidige stand van zaken**
- IV. Indicatie van de omvang van het netwerk van consortium partners**
- III. Programma van de Commissie en lijst van geraadpleegde documentatie**

**MIDTERM AANBEVELINGEN VAN EXTERNE EVALUATIE COMMISSIE (oktober 2007), ACTIES ONDERNOMEN DOOR HET PROGRAMMA LmW
EN BEVINDINGEN VAN DE COMMISSIE (februari 2009)**

Bijlage I

	AANBEVELINGEN UIT MIDTERM EVALUATIE RAPPORT VAN EXTERNE COMMISSIE (okt. 2007)	OPVOLGING VAN AANBEVELINGEN DOOR LMW	BEVINDINGEN EXTERNE EVALUATIE COMMISSIE (februari 2009)
1	Mijlpalen [blz. 5] Uitwerken van nieuwe criteria/mijlpalen in samenwerking met KSI/Drift ten behoeve van een mogelijk betere beoordeling van de impact van Leven met Water	Hiervoor is een project opgestart (P4081) in samenwerking met het programma KSI/DRIFT en een aantal andere 'Acht voor Ruimte' programma's. Middels interviews van projectleiders van de deelnemende programma's wordt de oogst in beeld gebracht en de impact van de projecten gemonitord. Hieruit kunnen hopelijk nieuwe "transitie-indicatoren" worden ontwikkeld en getoetst. Voor het programma LmW zouden deze indicatoren een indicatie moeten geven van de transitie die LmW teweeg wil brengen, en een koppeling maken met de kernboodschappen van LmW.	De ontwikkeling van nieuwe ('transitie')indicatoren bleek moeilijker te zijn dan verwacht. In mei 2009 doet LmW een nieuwe meting met behulp van de Mijlpalen die bij de aanvang van het programma in samenwerking met SENTER/NOVEM zijn ontwikkeld. In september 2009 komen ook de resultaten beschikbaar van de meting met behulp van nieuwe ('transitie')indicatoren. Deze meting heeft dan weinig betekenis meer voor het programma LmW, maar is wel een goede test van de bruikbaarheid van deze indicatoren om de impact van kennisontwikkelingsprogramma's te toetsen. Als zodanig is het dan een bruikbaar product voor de toekomst.
2	Wetenschappelijke output [blz. 7] Blijft vermoedelijk achter bij de verwachting, mede als resultaat van de praktische insteek en een doelstelling van LmW, gericht op het ontwikkelen van toepasbare kennis met eindgebruikers.	Een van de 'oogst'bijeenkomsten wordt speciaal gewijd aan het onderwerp multidisciplinaire alfa-bèta-gamma samenwerking. Daartoe worden de interviews van de projecten, die hier speciaal mee te maken hebben geanalyseerd en geëvalueerd. De resultaten van de LmW-analyse zullen vergeleken worden met de ervaringen van andere programma's. Vertegenwoordigers van deze programma's zullen tevens uitgenodigd worden om te participeren in de 'oogst'bijeenkomsten (alfa-bèta-gamma).	De meting van mei 2009 zal laten zien in welke mate de wetenschappelijke output inderdaad is achtergebleven. De Commissie had deze vaststelling reeds tijdens de midterm evaluatie acceptabel geacht zeker ook als de opgedane praktijkervaring goed wordt teruggekoppeld naar het wetenschappelijke domein. Wij hebben de indruk dat in voorkomende gevallen die terugkoppeling ook tijdens de projectuitvoering wordt geborgd.
3	Wetenschappelijke inbedding [blz.8] De nieuwe manier van werken geïntroduceerd door LmW moet niet alleen inbedding krijgen bij (kennis)instellingen maar ook bij universiteiten.	Dit gebeurt grotendeels in transdisciplinaire projecten zoals: Watertekens (P1007); Grenzen aan participatie (P1012); Interactieve Uitvoering (P1018); Waterschap in de Stad (P1021); Zilte landbouw Texel (P2057); Omgaan met overstromingsrisico's (P3062); Waalweelde (P4091). Het kennisverankeringssteam heeft als speciale opdracht gekregen om activiteiten te entameren met deze aanbeveling als doel, dus de verankering van kennis in o.a. de universitaire wereld. Er zijn inmiddels een groot aantal kennisverankeringsprojecten opgezet (zie ook Jaarbericht 2009, bijlage 3). Dit onderwerp is geagendeerd voor de oogstbijeenkomst 'Wetenschap en praktijk'. Het is de bedoeling dit tevens als opdracht te formuleren voor de onderwijs 'Leertafels'.	Bij het formuleren van deze aanbeveling beseft de Commissie dat de doorwerking bij universiteiten grotendeels buiten de invloedssfeer ligt van het programma LmW en dat de door LmW bijverde multidisciplinaire samenwerking tussen disciplines (alfa-bèta-gamma) en transdisciplinaire samenwerking tussen wetenschap en praktijk vaak botst met de prestaties van afzonderlijke (bèta) vakgroepen van universiteiten. Desalniettemin is de Commissie verheugd met de positieve resultaten die reeds gemeld kunnen worden en de actieve bijdrage van universiteiten ook in meer praktijkgerichte projecten. Over de 'oogst'bijeenkomsten en de leertafel rapporteert de Commissie in hoofdstuk 2.
4	Focus op kennismanagement [blz. 8] Bij de midterm review zijn hiervoor waardevolle suggesties aangereikt. Ook bestuurders en beleidsmakers lijken doordrongen te zijn/worden van de noodzaak van kennisdoorwerking.	In 2 ^e fase is de focus van het programma bepaald door de suggesties ingegeven door de interne en externe evaluaties. Het terugbrengen van de focus waar de externe commissie erg op heeft gehamerd, nl: het vastleggen van ervaringen, kennis, werkmethoden, kennissystemen, 'oogst'bijeenkomsten, voldoende aandacht voor de doorwerking en valorisatie van de LmW kennis, het ontwikkelen van een website om één en ander vast te leggen, hebben de hoogste prioriteit en zijn leidend in de budgettoewijzingen. Tevens is er voldoende inbreng van de belanghebbende doelgroepen.	De Commissie heeft met instemming kennis genomen van wat er allemaal is losgemaakt en wat voor innovatieve ideeën worden uitgewerkt ten behoeve van het doen beklijven van het gedachtegoed van LmW. Het zou echter betreurenswaardig zijn als de Bsik spelregels juist in de kritieke eindfase van LmW teveel waardevolle tijd van de programmadirecteur ontnemt om aan alle administratieve verplichtingen van de opdrachtgevers te kunnen voldoen.

5	<p>Focus op 'parels' [blz. 8] Benoemen en uitdragen van waardevolle kennis en nieuwe samenwerkingsvormen ('parels') en in de 2e fase het stimuleren en uitdragen daarvan om zodoende samenwerkingsverbanden te bestendigen.</p>	<p>Deze aanbeveling wordt langs verschillende lijnen uitgewerkt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • succesvolle consortia worden gestimuleerd en/of gefaciliteerd met kleine aanvullende budgetten om nieuwe projecten in Europees kader of nationaal kader op te zetten, zoals het Consortium 'Waarheen met het veen' (P1006) en Consortium 'Urban Flood Management' (P3075); • de boegbeeldprojecten worden op allerlei manieren gepresenteerd: via de publicatie 'Waterparels', via de website, artikelen in vakbladen, tijdschriften en dagbladen; • de 'oogst' bijeenkomsten zijn bedoeld om de resultaten en 'parels' te expliciteren en uiteindelijk via een webrapportage (de LmW-eindrapportage in de vorm van een website) naar buiten te brengen. 	<p>De Commissie heeft kennis kunnen nemen van de uitwerking van deze aanbeveling. Naar onze mening is dit goed opgepakt, al moet daarbij gezegd worden dat feitelijke beoordeling eerst later dit jaar mogelijk zal zijn. Voor een afgewogen oordeel kwam onze toetsing te vroeg in de tijd.</p>
6	<p>Doorontwikkelen eindproducten LmW moet gericht blijven op het doorontwikkelen van eindproducten en de doorwerking van kennis. [blz. 8/9]</p>	<p>Het eind oktober 2007 nog beschikbare budget voor projecten is deels besteed aan kleine aanvullende opdrachten op lopende projecten met als doel om de producten nog verder te ontwikkelen en gereed te maken voor toepassing in de praktijk. Voorbeelden van dergelijke projecten zijn: de Ecopolder in het verlengde van Leven met zout water (P1026); brugatelier Tiel Oost, in het verlengde van Bouwen met Water (P1019). In het algemeen is de focus in 2008 en 2009 duidelijk gericht op kennisdoorwerking [Jaarbericht 2009 bijlage 3]. Het totale budget is verhoogd met 50% tot € 1,6 miljoen.</p>	<p>Ook hier constateert de Commissie dat deze aanbeveling goed is opgepakt en uiteindelijk vruchten zal afwerpen. Beoordeling is eerst later mogelijk als de resultaten ook daadwerkelijk beschikbaar zijn en bijvoorbeeld worden geraadpleegd, hergebruikt en beoordeeld kunnen worden middels de nieuwe website van LmW. Belangrijk is ook de herhaling van de kennisconferentie begin 2010 en mogelijk dat dit later een regelmatig vervolg kan krijgen als de suggestie daartoe van de Commissie kan worden gerealiseerd.</p>
7	<p>Internationale dimensie [blz. 9] Toekomstige inspanningen kunnen aan impact winnen als internationale aspecten vanaf de projectformulering worden meegenomen en er wordt ingezet op het creëren van duurzame internationale netwerken. Ook de 'zichtbaarheid' van projecten in het veld verhoogt het internationale imago.</p>	<p>In oktober 2007 was het beschikbare budget te beperkt om nieuwe projecten te formuleren met een aanmerkelijke internationale component. Per 1 januari 2009 hebben 17% van de projecten een internationale dimensie (13% in Europees kader en 4% overig internationaal). Kleine additionele budgetten worden besteed aan internationalisering van projecten, bijvoorbeeld deelname aan internationale evenementen en congressen plus oprichting en ondersteuning van internationale netwerken. Bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ondersteuning van en bijdragen voor het internationale EGPA congres voor bestuurskundigen in Rotterdam in september 2008 (PK 5124); • ondersteuning van en bijdragen voor het internationale congres KNAW, georganiseerd door de VU en de Radboud Universiteit (PK 5127); • de financiering van een nieuw internationaal netwerk voor het monitoren van de KRW-maatregelen in het stroomgebied van de Rijn (PK 5114); • de uitbreiding van het project Watereconomie (P1001) met een internationaal congres over de economie van het waterbeheer van de toekomst, te organiseren door de VU/IVM; • Participatie in een aantal internationale congressen met bijdragen vanuit de projecten van Leven met Water zoals: Aquaterra 2009, Amsterdam (februari 2009); World Water Forum 5, Istanboel (maart 2009), waarvoor wordt samengewerkt met NWP en CPWC (Coordinated program on Water and Climate); en Building with Nature, een internationaal congres te organiseren in Nederland (najaar 2009); • Participatie in de Adviescommissie van het VNG-programma LogoSouth, gericht op de ondersteuning van gemeenten en waterleidingbedrijven bij de inzet van mensen en middelen in ontwikkelingssamenwerking; en • Participatie in het bestuur van het Fonds Nederlandse Waterschapsbank, gericht op de ondersteuning van waterschappen bij de inzet van mensen en middelen in ontwikkelingssamenwerking. 	<p>De Commissie is verheugd over de grote verscheidenheid aan internationale activiteiten ter ondersteuning van het gedachtegoed van LmW ook ver buiten onze grenzen. Vanzelfsprekend kwam onze aanbeveling bij de midterm evaluatie te laat om nog grote nieuwe activiteiten met een belangrijke buitenlandse component op te starten. Tijdens onze interviews (februari 2009) werd ook door onze gesprekspartners diverse malen gededd op internationale activiteiten met LmW bijdragen en ondersteuning, en de noodzaak benadrukt om behaalde resultaten ook in de praktijk te kunnen tonen aan buitenlandse geïnteresseerden.</p>

8	Focus op realisatie [blz. 9] Focus op het realiseren van daadwerkelijke implementatie van ingezette, spannende concepten en het kunnen tonen van successen (parels) heeft grote invloed op de aantrekkelijkheid en marktwaarden van de Nederlandse expertise.	De 'expedities' naar implementatie worden ondersteund (bijv. bij Bouwen met Water in de Haarlemmermeer en Hollandse Waterstad in Gouda). Dit gebeurt door eventueel aanvullende budgetten ter beschikking te stellen of met behulp van brugateliers. De additionele samenwerkingsprojecten met het programma Waterkader Haaglanden zijn gericht op praktijkontwikkelingsprojecten met als doel binnen LmW ontwikkelde kennis te laten landen in de praktijk van de Haaglanden.	De Commissie constateert dat er veel gebeurt en in een groot en divers palet van projecten. De slagkracht van het programma is echter beperkt in geld, doorlooptijd, en beschikbare mankracht. Zeker als het de doorwerking en valorisatie betreft van opgedane kennis is het de grote vraag of dat in een looptijd van 4 jaar wel mag worden verwacht. Bij de overgang van planfase naar uitvoering spelen er immers vaak ook andere actoren en andere belangen een rol met een eigen tijdhorizon, en is opnieuw veel inzet en tijd nodig om dit te overwinnen.
9	Communicatie [blz. 9] Het communiceren over successen en geleerde lessen verhogen de impact en doorwerking van het programma. Een communicatieplan kan hierbij helpen.	Dat proberen we bijvoorbeeld door echte innovatieve aspecten extra te belichten en met kleine aanvullende opdrachten bijzondere activiteiten te entameren, zoals bijvoorbeeld een bestuurlijke analyse bij Urban Flood Management fase 3 (P3075-3) en een extra internationale component bij Leven met Water over de grens fase 3 (P2049-3). Bovendien worden deze 'parels' weer betrokken bij op te zetten brugateliers, waaruit mogelijk nieuw werk gegeneerd kan worden. Eind 2008 is een nieuw strategisch communicatieplan opgesteld met als kern de maatschappelijke thema's, waar LmW aan werkt. Dit vormt de basis voor een aantal communicatie-activiteiten voor het jaar 2009 [zie Jaarbericht 2009] gericht op maatschappelijke impact en doorwerking ter versterking en vergroting van de behaalde successen en geleerde lessen.	De Commissie heeft kennis genomen van het feit dat er een nieuwe communicatiestrategie is ontwikkeld, maar beschikte over te weinig tijd om ook nog een duidelijke toelichting op dit plan te ontvangen. Wij bevelen het Bestuur aan om bij de uitvoering van dit plan hier samen met de programmadirectie alert te zijn op de diverse communicatie uitingen en hoe die boodschappen gebracht worden en landen bij de diverse doelgroepen van LmW.
10	Behoud van het netwerk [blz. 11] Aandacht besteden aan het opgebouwde actieve netwerk. Dit moet na 2009 actief blijven en onderhouden worden om discontinuïteit te voorkomen.	Dit geschiedt op verschillende manieren: <ul style="list-style-type: none"> • het netwerk krijgt kansen bij aanvullende kleinere opdrachten bij lopende grotere projecten ten behoeve van de kennisdoorwerking zoals brugateliers, masterclasses; • impulsen voor nieuwe initiatieven worden gegeven, bijvoorbeeld voor het monitoren van de KRW-maatregelen in Europees verband (PK 5114) en een nieuw netwerk in Europees verband gekoppeld aan het project Watertekens; • er is overleg opgestart met DGW hoe we het netwerk in stand kunnen houden na 2009; het netwerk wordt nauw betrokken bij het formuleren van een nieuw kennisontwikkelingsprogramma na 2009; • (door)koppeling van LmW-activiteiten met partijen in de kennisinfrastructuur biedt kansen voor de LmW-netwerkpartners (STOWA, InnovatieNetwerk, NWP, CPWC, NBW-kennisplatform). 	Naast deze activiteiten heeft de Commissie in hoofdstuk 2 nog een paar bevindingen vermeld van een iets andere orde dan de hiernaast genoemde.
11	Verankering en kennisdoorwerking Zoveel mogelijk aansluiting zoeken bij bestaande structuren en initiatieven. [blz. 11]	Die aansluiting wordt al vanaf het begin van LmW gestimuleerd met partners als STOWA, CURNET, NWP, InnovatieNetwerk, Unie van Waterschappen, Waterdienst, Kennisplatform NBW, Waterdienst, Deltares, Stichting Wateropleidingen, etc.	De Commissie heeft met instemming kennis genomen van de ondernomen acties.
12	Brugprojecten, hoe verder [blz. 11] Geen nieuwe initiatieven starten.	Deze aanbeveling is door LmW overgenomen.	Ook de Commissie van Wijzen heeft dit overgenomen in hun advies.

13	<p>Participatie uitvoerend bedrijfsleven Geringe betrokkenheid van het uitvoerend bedrijfsleven blijft een aandachtspunt. [blz.12]</p>	<p>Aan het betrekken van het uitvoerend bedrijfsleven is veel energie besteed, door o.a. de voorzitter van LmW (ex-voorzitter Raad van Bestuur van de HBG groep), een zetel in het bestuur voor VBKO/Bouwend Nederland. Er worden steeds kleine initiatieven ondernomen om naast DURA-Vermeer ook Heymans, BAM-groep, Volker Wessels bij LmW te betrekken. Maar het soort onderzoek dat LmW entameert, is vooralsnog niet interessant voor het uitvoerend bedrijfsleven (nu 4% van de totale omzet in projecten). Deze bedrijven willen meer richting praktijkontwikkeling opereren. De baggerindustrie heeft daartoe haar eigen programma opgestart, 'Building With Nature'. Bij het formuleren van een nieuw kennisprogramma vraagt dit aandacht. De adviesbureaus zijn - met ruim 16% van de omzet in projecten - best ruim vertegenwoordigd. Gezien de geschiedenis van het programma (zeer grote aarzeling om te participeren en afhaken in het begin van het programma gezien de lage Bsiktarieven) en de inhaalrace voor de nieuwe projecten en de kennisdoorwerkingsprojecten, is het huidige resultaat van 16% van de omzet voor het programmamanagement acceptabel. In vergelijking met de andere programma's in het thema 'Hoogwaardig Ruimtegebruik' scoort LmW goed.</p>	<p>De Commissie is zich terdege van deze problematiek bewust. In haar advies heeft de Commissie van Wijzen in april 2008 geadviseerd dat het programma LmW extra aandacht zou moeten besteden aan de valorisatie van kennis in de praktijk. De Commissie is best onder de indruk van het resultaat dat is bereikt en in het lopende jaar 2009 nog zal worden bereikt. De Commissie is van mening dat dit gezien alle omstandigheden het maximaal haalbare is. In het rapport (hoofdstuk 3) komt de Commissie hier op terug.</p>
14	<p>Doorwerking in beleid en uitvoering Nagaan waar barrières liggen voor deelname aan en toepassen van resultaten van LmW in de voorbereiding en uitvoering van het beleid van overheden. [blz.13]</p>	<p>De doorwerking van kennis in de beleidsimplementatie en de praktijk is een bijzonder aandachtspunt voor het LmW kennisverankeringssteam. Alle kennisdoorwerkingsprojecten zijn hierop gericht [Jaarbericht 2009, bijlage 3]. In 2008 is op verschillende wijzen een bijdrage geleverd aan de DGW-kennisarena Leven met Water voor het opstellen van het Nationaal Waterplan (NWP). Er zijn ook contacten met de DeltaCommissie 2008 ('Samen werken met water'), de Waterdienst (gericht op kennisdoorwerking naar de regionale diensten van RWS), LNV (t.b.v. de opzet voor de strategische kennisagenda water). Het nieuwe communicatiestrategieplan van LmW, met als vertrekpunt de maatschappelijke vraagstukken op het gebied van water, zal een bijdrage geven aan de maatschappelijke doorwerking en het bieden van oplossingen voor watervraagstukken vanuit de maatschappij.</p>	<p>Bij het formuleren van deze aanbeveling was de Commissie zich ervan bewust dat een belangrijk deel van de uitwerking van deze aanbeveling zich buiten de directe invloedssfeer van het programma LmW bevond. Desalniettemin waardeert de Commissie de inspanningen van het programma om het gedachtegoed van LmW breed uit te dragen bij beleidsmakers en in de maatschappij. Gedurende de evaluatie in februari 2009 kwam dit onderwerp diverse keren met gesprekspartners ter sprake en werd een duidelijke link gelegd tussen de inspanningen van LmW en recente beleidsvisies (Nationaal Waterplan [NWP], Rapport Deltacommissie 2008, Nota Ruimte, etc.). Prima!</p>
15	<p>Capaciteit programmamanagement LmW Is er wel voldoende capaciteit beschikbaar op het LmW bureau om alle taken van de 2^e fase van het programma naar behoren uit te voeren? [blz. 14]</p>	<p>Dit onderwerp staat regelmatig op de agenda van het Dagelijks Bestuur. Dat heeft geresulteerd in een uitbreiding van de capaciteit op verschillende manieren:</p> <ul style="list-style-type: none"> • er zijn meer uren (20%) voor 2008 en 2009 ter beschikking van de wetenschappelijk directeur ten opzichte van de oorspronkelijke raming; • de capaciteit voor administratieve ondersteuning is verhoogd met circa 20%; en • er wordt capaciteit ingehuurd voor de monitoring van projecten en de organisatie van oogstbijekomsten. 	<p>De Commissie heeft het effect van deze maatregelen kunnen constateren uit de verhoogde inspanningen gedurende de afgelopen maanden, ondersteund door het grote enthousiasme dat nog immer van het programma afstraalt. De Commissie heeft begrepen dat er ook druk gewerkt wordt aan het formuleren van een nieuw kennisprogramma 'Schitterend Nederland'. De Commissie stemt daar graag mee in. Het is de ideale manier om kennis en netwerken die ontstaan zijn tijdens LmW goed in te bedden, voort te zetten en uit te buiten. Maar tegelijkertijd kan mankracht en aandacht mogelijk worden afgeleid van de goede afhechting van alle losse einden van het lopende programma LmW. De Commissie zou dat betreuren en vraagt het Bestuur vigilant te blijven zodat beide belangrijke taken zo goed mogelijk uitgevoerd en voltooid kunnen worden.</p>
16	<p>Administratieve lasten [blz. 16] Vergroot de toegankelijkheid om deel te nemen aan programma's voor kennisontwikkeling door het inbouwen van minder risico-mijdende spelregels.</p>	<p>Vanzelfsprekend vraagt deze aanbeveling geen directe aandacht in de uitvoering van het lopende programma. De programmadirecteur springt wel steeds in bij die consortiumpartners (zoals bijvoorbeeld universiteiten) die problemen hadden/hebben met de administratieve regels van het Bsik programma en daardoor niet tijdig (kunnen) declareren.</p>	<p>Deze aanbeveling van de Commissie was een constatering ten behoeve van het Bestuur van het programma LmW, maar tegelijkertijd een aanbeveling voor de Commissie van Wijzen en de overheid. Nu er sprake is van een nieuw kennisontwikkelingsprogramma voor de periode na 2009, snijdt deze aanbeveling nog steeds hout! De Commissie komt daar in het rapport ook nog op terug (hoofdstuk 3).</p>

<p>17</p>	<p>Inzet resterende middelen [blz. 16] Gezien de lange looptijd voor het herstructureren van de kennisinfrastructuur moet tijdig worden begonnen met de formulering van vereisten hiervan.</p>	<p>Herstructureren van de kennisinfrastructuur wordt impliciet gestimuleerd door onze werkwijze in projectconsortia met vertegenwoordigers uit de kennisketen. Bij de monitoring van alle projecten is gebleken, dat er strategische samenwerkingsconstructies zijn ontstaan mede dankzij LmW. Door intensief te makelen en te schakelen en verbindingen te leggen tussen alle partijen in het waterdomein, levert LmW wel degelijk een bijdrage aan de beoogde veranderingen in de kennisinfrastructuur. Desalniettemin moet op deze derde kernboodschap van LmW de minste resultaten worden verwacht. De randvoorwaarden voor de kennisinfrastructuur zijn behoorlijk klemmend om vanuit een "klein" programma als LmW veel invloed uit te kunnen oefenen. Bijvoorbeeld, universitaire onderzoekers worden afgerekend op wetenschappelijke artikelen en niet op projectmatig werken in interactie met andere partijen, de kennisinstellingen zoals Deltares en Alterra-Wageningen zijn momenteel erg intern gefocust, en de adviesbureaus hebben de laatste jaren te maken gehad met een sterk aantrekkende markt en gebrek aan goede adviseurs. Maar sinds eind 2008 is die situatie wel veranderd.</p>	<p>De Commissie erkent de beperktheid van de polsstok van het programma Leven met Water en onderkent de aangevoerde argumenten. Die zijn in onze beleving ook waar. Maar deze aanbeveling van de Commissie reikte over het programma heen naar de Commissie van Wijzen en de overheid. De Commissie constateert met genoegen dat er tijdig wordt nagedacht over een nieuw kennisontwikkelingsprogramma waarin onderdelen van het programma LmW mogelijk de gelegenheid krijgen om hun werk en ambitie volledig waar te kunnen maken. Des te meer aandacht voor de overheid om ook alles in het werk te stellen dat er een soepele overgang wordt gemaakt van lopende Bsik programma's naar een potentieel multi- en transdisciplinair vervolgprogramma 'Schitterend Nederland'. Alles moet er op gericht zijn om het drama van de wijze waarop ICES/KIS uiteindelijk is overgegaan naar Bsik te voorkomen.</p>
------------------	---	--	--

Indicatie van de omvang van het netwerk van consortiumpartners

Tijdens de midterm evaluatie (oktober 2007) heeft de Commissie geprobeerd om de betrokkenheid van de kenniswerkers in het netwerk van multidisciplinaire samenwerkingsverbanden van LmW in getalvorm te adstrueren. Deze informatie is bijgewerkt per februari 2009. In onderstaande tabel is een overzicht gepresenteerd van de betrokken kenniswerkers bij de verschillende activiteiten in het jaar 2008. De organisaties en instellingen die geregistreerd staan als zijnde nauw betrokken bij het programma Leven met water worden benoemd in de tabel op de volgende bladzijden.

Indicatie van betrokken personen en capaciteit

Categorieën	Aantal personen	Capaciteit (fte/jr)
Programmamanagement	12	6
Programmaorganisatie(Bestuur, Kennisverankeringsteam)	31	1
Betrokken in consortia:		
Ondersteunend	72	7
Junior wetenschapper	345	31
Senior wetenschapper	280	27
Projectleider	172	16
Management	48	4
Totaal	917	85
Nieuwsflits ontvangers	1275	
Deelnemers activiteiten/evenementen:		
Kennisconferentie 2008	400	
Symposium Leven met Water in de stad	200	
EGPA conferentie	300	
KNAW conferentie	50	
Aquaterra 2009	300	
WWF5 Istanboel	12.000	
Bezoekers website (per maand)	10.110	

Overzicht van consortiumleden in het programma Leven met Water

Naam Consortiumleden	Naam Consortiumleden
Acacia	Evers & Manders Consult
Actief Bodembeheer de Kempen	Ferendi
Advin	Fonds Nederlandse waterschapsbank
Alkyon, ICIS en H2iD	Gemeente Alkmaar
Alterra	Gemeente Amersfoort
Alterra Hydrologie	Gemeente Amsterdam
Ambient Advies	Gemeente Apeldoorn
Amer Adviseurs	Gemeente Beuningen
ARCADIS	Gemeente Delft
Attika Architecten	Gemeente Den Haag
AV3D	Gemeente Dordrecht
Baarsma Consultancies	Gemeente Druten
BAM Vastgoed	Gemeente Gouda
BaSIC BioSalien	Gemeente Haaren
Bedrijfsleven Bonaire	Gemeente Haarlemmermeer
Berenschot B.V.	Gemeente Heerhugowaard
Bergkwartier	Gemeente Hengelo
Bewonersgroep Binnenstad Noord Delft	Gemeente Leiden
Blueconomy B.V.	Gemeente Lingewaal
Bouwfonds MAB Ontwikkeling	Gemeente Lingewaard
Brouwer Communicatie	Gemeente Maasdriel
Building Research Establishment Scotland	Gemeente Middelburg
Bureau Buiten	Gemeente Millingen aan de Rijn
Bureau HX	Gemeente Neder-Betuwe
Bureau op Maat	Gemeente Neerijnen
Bureau Stroming	Gemeente Nijmegen
Carthago Consultancy	Gemeente Opsterland
Change on Borders Interregg Programma	Gemeente Overbetuwe
China Water Research Council	Gemeente Regio Achterhoek
CLM	Gemeente Rijnwaarden
Cluster Water en de Stad/Waterdienst	Gemeente Rotterdam
Copijn	Gemeente Tiel
Cost members	Gemeente Tilburg
COT	Gemeente Ubbergen
Defacto	Gemeente West Maas en Waal
Delft Cluster	Gemeente Zaltbommel
Deltares	Grontmij
DHV	H+N+S Landschapsarchitecten
Dura Vermeer Diensten	Habiforum
Duurzame Rivierkunde	HHS Amstel Gooi en Vecht
DWW/RWS	HHS De Stichtse Rijnlanden
Ecofys	HHS Hollands Noorderkwartier
Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid	HHS van Delfland
Element Consult B.V.	HHS van Rijnland
Environment Agency UK	HHS van Schieland & Krimpenerwaard
Envision-S	Historische Vereniging Die Gouwe
Erasmus Universiteit Rotterdam	HKV Lijn in Water
EU 6 ^e kaderprogramma	Hogeschool Zeeland
EU/Provincie Overijssel	IF technology
EU-project Newater	Im-pact
Euregion Evros-Maritza Meric	Innovatie Centrum Groene Ruimte

Naam Consortiumleden	Naam Consortiumleden
InnovatieNetwerk	Radboud Universiteit
InnovatieNetwerk i.s.m. HNS	Rampenbestrijding regio Zuid-Holland en Friesland
Instituut voor Milieuvraagstukken IMV	revc
Interregg IIIb – EDR Funding FaF	Rijksdienst voor Cultuurlandschapsmonumenten
Intron B.V.	Rijksdienst voor Monumentenzorg
IPO Interprovinciaal Overleg	Rijksuniversiteit Groningen
IRC	Rijksuniversiteit Utrecht
ITC	Rijkswaterstaat / Waterdienst
Katholiek Universiteit Leuven	Royal Haskoning B.V.
KIWA Water Research N.V.	Rijkswaterstaat WINN
Klimaat voor Ruimte Programma	Rijkswaterstaat corporate project KRW
KNMI	Rijkswaterstaat directie Oost Nederland
Landgoed Lankheet	Rijkswaterstaat directie Zeeland
LEI	Rijkswaterstaat Overijssel
Loasys	Rijkswaterstaat Zuid-Holland
Louisiana State University	Rijkswaterstaat IJsselmeergebied
Meeuwin Advies	Saxion Hogeschool Salland
Middelkoop	SedNet
Ministerie van BZK	SENER / NOVEM
Ministerie van Economische Zaken	SEV
Ministerie van LNV, DLG	SINAS
Ministerie van V&W, DGW	SKB
Ministerie van V&W, Rijkswaterstaat	Softworks Financiën
Ministerie van VROM	Spheara Mundi
Ministry of Urban Development Hamburg	Sterk Consulting
MNP	Stichting Bouwresearch
MHW B.V.	Stichting CURNET
Nationaal Groenfonds	Stichting IJsellandschap
Netherlands Water Partnership	Stichting Nederlands Watermuseum
NOK-N	Stichting Wetlands in het IJsselmeer
NovioConsult	Stichting Ymere Woningcorporatie
NTB	Stinapa
OK Architecten	STOWA
Ontwikkelingsbedrijf Gemeente Amsterdam	StrateGIS Groep B.V.
Oosterhuis Architecten	Syncera B.V.
Overheid Bonaire DROB	TACCT
Panagro Projectontwikkeling	Tauw B.V.
Pantopticon	Technische Universiteit Delft
Park	Technische Universiteit Delft - Media Services
Partners for Water	Tychnische Universiteit Delft - OTB
PBL	Technische Universiteit Hamburg
PBLO	Texelse Milieu Natuurprod.
Pilot West Brabant / VZM	Tielrooij B.V.
Plant Research International B.V.	TNO Bouw en Ondergrond
Progrez	TNO Innovatie en Ruimte
Provincie Flevoland	Transforum
Provincie Fryslan	Traverse
Provincie Gelderland	Tygron Serious Gaming
Provincie Noord-Holland	UNESCO - IHE
Provincie Overijssel	Unie van Waterschappen UvW
Provincie Utrecht	Universität Duisburg
Provincie Zeeland	Universiteit Twente
Provincie Zuid-Holland	Universiteit Utrecht

Naam Consortiumleden	Naam Consortiumleden
Universiteit van Gent	Waterschap de Dommel
Universiteit van Maastricht	Waterschap Groot Salland
University Melbourne	Waterschap Hollandse Delta
Van Hall Instituut	Waterschap Hunze en Aa
Vitens	Waterschap Regge en Dinkel
VNG	Waterschap Rijn & IJssel
Vrije Universiteit Amsterdam - Athena Instituut	Waterschap Rivierenland
Wageningen Universiteit - Researching Practice	Waterschap Vallei & Eem
Wageningen Universiteit - Alterra	Waterschap Velt en Vecht
Wageningen Universiteit - PRO	Waterschap Veluwe
Waternet	Waterschap Zeeuwse Eilanden
Wateropleidingen	Waterschap Zuiderzeeland
van Westen	Wetterskip Fryslan
Vegter Advies	Witteveen + Bos
Veiligheidsregio Utrecht	WNF Wereld Natuur Fonds
Vereniging Klimaatverbond Nederland	World Wildlife Fund China
Verbond van Verzekeraars	Ykema Tuinarchitecten / Mooie Nel Architecten
VEWIN	Zuidelijke Land en Tuinbouw Organisatie
Waterschap Brabantse Delta	Zuid-Hollands Bureau voor Toerisme

Programma Externe Commissie

Maandag 2 februari 2009 vanaf 15.30 uur

Tijdstip	Activiteit	Aanwezig vanuit Bestuur
15.30-16.00 uur	Welkom door Jacques Leenen - Dagelijks Bestuur	Chris Zevenbergen/Dura Vermeer
16.00-16.30 uur	Stand van zaken Leven met Water door Bert Satijn	
16.30-17.00 uur	Visie watergovernance/bestuurlijke aspecten door Geert Teisman	
17.00-17.30 uur	Eerste resultaten oogstbijeenkomsten door Charles van Schaik	
17.30-18.00 uur	Presentatie nieuw kennisprogramma door Corné Nijburg	
18.30 uur	Diner en avondsessie Restaurant De Zalm. Discussie met enkele consortiumleden over de spanning tussen theorie/wetenschap en praktijk met: <ul style="list-style-type: none"> • Rutger de Graaf/TU Delft • Roel Valkman/Tauw • Frans van der Ven/Deltares en TU Delft Terugkoppeling met Bill Kamphuis per e-mail.	Chris Zevenbergen/Dura Vermeer Jacques Leenen/STOWA/DB LmW

Dinsdag 3 februari 2009 van 8.30 uur tot 18.00 uur

Tijdstip	Activiteit	Aanwezig vanuit Bestuur
08.30-08.45 uur	Ontvangst met koffie en thee	
08.45-09.30 uur	Interview Hans Waals/Waterschap Hollandse Delta	
09.45-10.30 uur	Interview Daphne Willems/Provincie Gelderland	
10.30-10.45 uur	Koffiepauze	
10.45-11.30 uur	Interview Cees Kwakernaak/Alterra	
11.45-12.30 uur	Interview Erik Kraaij/Unie van Waterschappen	
12.30-14.30 uur	Werklunch met Bert Satijn.	
14.30-16.00 uur	Reflectie en formulering aanbevelingen van de Commissie.	
15.00-16.30 uur	Telefonisch terugkoppeling met Bill Kamphuis	
16.30-17.30 uur	Presentatie bevindingen van de Commissie aan DB en programmamanagement Geert Teisman, Bert Satijn, Charles van Schaik. Afspraken afronden rapport van de Commissie.	Toon Segeren/Deltares Jacques Leenen/Stowa
17.30-18.00 uur	Afsluiting met borrel	Toon Segeren/Deltares Jacques Leenen/Stowa

Lijst van geraadpleegde documenten

- Stand van zaken opvolging aanbevelingen midterm Externe Evaluatie Commissie (2007)
- Rapport Commissie van Wijzen over de midterm evaluaties van de Bsik programma's
- Kabinetsstandpunt naar aanleiding van de midterm evaluaties van Bsik programma's (21 oktober 2008)
- Jaarbericht Leven met Water 2009
- Notitie LmW 2010-2015 (26 augustus 2008)
- Stand van zaken LmW programma, financiën en mijlpalen (2 februari 2009)

- Notitie LmW: Beoordeling FES voorstellen t.b.v. dept. LNV en DGW (30 januari 2009)
- Samenvatting Ontwerp Nationaal Waterplan NWP (22 december 2008)
- Organisatie en eerste resultaten 'oogst'bijeenkomsten (13 januari 2009)
- Conceptverslag LmW 'oogst'bijeenkomst 'Waterveiligheid'
- Thematische analyse over bestuurlijke verhoudingen 'Professionals-Bestuurders'
- Geen brug te ver: Sociaal leren, communicatie en participatie t.b.v. duurzaam regionaal waterbeheer.
- Communicatie strategieplan Leven met Water (1 februari 2009)
- Eerste impressies van nieuwe website Leven met Water (2 februari 2009)

- Notitie met eerste contouren van een nieuw kennisprogramma: FES programmavoorstel 'Schitterend Nederland' (versie 12 januari 2009 en update van 3 februari 2009)
- Presentatie over zo'n mogelijk vervolgprogramma (versie 31 januari 2009)